

УДК 330.322.001.76:656.07

ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Д-р екон. наук В.В. Дикань, магістрант Л.П. Василенко

ПУТИ АКТИВИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОЙ ОТРАСЛИ

Д-р екон. наук В.В. Дикань, магістрант Л.П. Василенко

WAYS OF ACTIVATION OF INNOVATIVE INVESTMENT PROCESS OF RAILWAY TRANSPORT ENTERPRISES DEVELOPMENT

Dr. econ. s. V.V. Dykan, master's student L.P. Vasylenko

Стаття присвячена вирішенню проблем пошуку шляхів залучення інвестицій у розвиток підприємств залізничної галузі. Доведено важливу роль залізничного транспорту в системі транспортних комунікацій України та його провідну роль у здійсненні внутрішньо- та зовнішньодержавних економічних зв'язків. Проаналізовано існуючі форми та джерела інвестування підприємств залізниць України, визначено роль та завдання інноваційно-інвестиційних систем на шляху активізації інвестиційних процесів на залізничному транспорті.

Ключові слова: залізничний транспорт, інноваційно-інвестиційні системи, інвестиційні джерела, інвестиційні процеси, інноваційний розвиток.

Стаття посвячена решению проблем поиска путей привлечения инвестиций в развитие предприятий железнодорожной отрасли. Доказана важная роль железнодорожного транспорта в системе транспортных коммуникаций Украины и его ведущая роль в осуществлении внутри- и внешнегосударственных экономических связей. Проанализированы существующие формы и источники инвестирования предприятий железных дорог Украины, определена роль и задания инновационно-инвестиционных систем по пути активизации инвестиционных процессов на железнодорожном транспорте.

Ключевые слова: железнодорожный транспорт, инновационно-инвестиционные системы, инвестиционные источники, инвестиционные процессы, инновационное развитие.

The article is devoted to the decision of problems of search of investments bringing ways in development of enterprises of railway industry. The important role of railway transport in the system of transport communications of Ukraine and its leading role in realization of domestic and international economic connections is well-proven. Existent forms and sources of Ukraine railways enterprises investing are analysed, role and task of innovative investment systems on the way of activation of investment processes on railway transport are certain. Measures which have a decision value for activation of investment processes in industry are certain: strengthening of the state role in providing of investment process; concentration of investment resources (state and sectorial) and their rational use at the key trends of innovative development of railway transport; improvement of programming tasks of the comprehensive structural rebuilding of economy of industry; realization of coordination of investors activity directions and application of new market charts and mechanisms of their participating in investing of the innovative programs and projects; creation of favourable investment climate on the railway transport for domestic and foreign investments in all spheres; activation of commercial banks work on bringing in of population money economies due to upgrading service and grant of row of additional credit services with the purpose of increase of financial operations volume at the investment market of industry and others.

Keywords: railway transport, innovative investment systems, investment sources, investment processes, innovative development.

Вступ. В умовах ринкових відносин залізничний транспорт залишається важливою для економіки країни галуззю. Масивність перевезень, їх відносно низька собівартість, мала енергоємність, висока регулярність і швидкість доставки вантажів та пасажирів, забезпечення своєчасного зв'язку між регіонами та інші фактори вимагають ретельної уваги до роботи транспорту особливо в сучасних умовах господарювання. Треба створити умови для підвищення якості й надійності роботи залізниць в інтересах вантажовідправників, вантажоодержувачів та населення.

Залізнична галузь має бути адаптована до функціонування в умовах ринкових відносин, особливо коли на ринку транспортних послуг посилюється конкурентна боротьба між різними видами транспорту, скорочуються обсяги державних замовлень на перевезення, у бюджеті майже не передбачаються кошти на

розвиток залізничного транспорту. Саме тому особливо актуальними постають питання ефективного функціонування підприємств залізничної галузі.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Транспорт, зокрема залізничний, є опорною галуззю виробництва, яка виконує провідну роль у розвитку економіки. Сьогодні темпи технологічного розвитку залізничного транспорту дещо прискорились, але не забезпечують належного рівня економічного зростання, що вимагає подальшого пошуку механізмів активізації інноваційно-інвестиційних процесів.

Інвестиційна сфера досить чітко реагує на невідповідності, що виникають між зростаючими вимогами споживачів транспортних послуг і технологічними можливостями їх забезпечення. Це

проявляється в необхідності інвестування нововведень, які забезпечують підвищення техніко-технологічних характеристик залізниць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних науковців проблему інвестування залізничного транспорту вивчали Андрєєва О., Гненний О.М., Дикань В.Л., Дейнека О.Г., Лоза С.П. та ін. [1,3-7]. Колектив зарубіжних науковців, що займалися даними питаннями, представлений працями Галабурди В.Г., Толкачової М.М., Павлюченка С.Н. [2,8]. Коло питань, яке досліджували науковці, широко розкриває сутність інвестиційної діяльності на підприємствах залізничного транспорту. Однак розвиток економічних відносин та динамічні зміни в економіці в цілому спонукають до більш ретельного та відповідного вимогам сьогодення вирішення питань інвестування залізничної галузі України.

Визначення мети та задачі дослідження. Мета дослідження – висвітлення головних проблем інвестиційного забезпечення та пошук нових шляхів активізації інноваційно-інвестиційних процесів розвитку підприємств залізничної галузі. Задачі дослідження полягають у проведенні аналізу та визначенні ролі вже існуючих форм та джерел інвестування підприємств залізниць України, аналіз зарубіжного досвіду у сфері залучення інвестицій у залізничні підприємства, визначення ролі та завдань інноваційно-інвестиційних систем на шляху активізації інвестиційних процесів на залізничному транспорті.

Основна частина дослідження. Залізничний транспорт є однією з найважливіших галузей народного господарства України. Він забезпечує виробничі і невиробничі потреби матеріального виробництва, невиробничої сфери, а також населення в усіх видах перевезень. Крім того, залізничний транспорт є необхідною умовою спеціалізації і комплексного розвитку народногосподарських комплексів регіонів. Він сприяє суспільному територіальному поділу праці, формуванню зв'язків між населеними пунктами та всередині них. Без транспорту неможлива інтеграція України у загальносвітову економічну систему. Це потребує модернізації старих та будівництва нових транспортних магістралей

міждержавного значення, оновлення рухомого складу та доведення якості послуг, що надає галузь, до світових стандартів. Усе зазначене потребує значних інвестиційних вливань.

Інвестиційна активність підприємств залежить не тільки від внутрішніх факторів: фінансового стану підприємства, розміру підприємства, організаційно-правової форми господарювання і так далі, але і від зовнішніх: рівня інфляції, стану та динаміки розвитку економіки країни, податково-грошової політики держави. Саме ці фактори багато в чому визначають інвестиційний клімат у країні та впливають на інвестиційну політику окремих господарюючих суб'єктів.

Класичний підхід до організації інвестиційного забезпечення інноваційного відтворення основних фондів підприємств будь-яких галузей економіки передбачає такі фінансові джерела:

- власні кошти підприємств;
- акціонерний капітал;
- банківські кредити.

У сучасних умовах формування інвестиційних джерел певну роль відіграють засоби самих залізничних підприємств, які формуються за рахунок їхнього прибутку та амортизаційних відрахувань, тобто із чистого грошового потоку. Це джерело фінансування має сьогодні обмежені можливості через відсутність прибутку або його незначний обсяг. За даними досліджень [10] оновлення основних виробничих фондів залізничного транспорту неможливе за рахунок власних ресурсів, оскільки вони в обсягах фінансування програми модернізації і розвитку складають лише 43 %, а амортизаційним фондом забезпечуються на 77 %, закупівля нового рухомого складу за рахунок фонду розвитку – на 18 %, а капітальне будівництво – на 48 %.

Використання інших джерел інвестиційних ресурсів сьогодні не набрало потрібного обсягу. Що стосується позикових коштів, то у зв'язку з високою вартістю послуг з надання та обслуговування кредитів вони в багатьох випадках недоступні для підприємств, а залучення акціонерного капіталу пов'язано з проблемою розвитку інфраструктури галузевого фондового ринку.

Фондовий ринок, що ефективно функціонує, повинен відповідати таким вимогам:

– мати розгалужену мережу спеціалізованих організацій (фондові біржі, установи фінансово-кредитної системи, які виступають як торговці цінними паперами, фінансові посередники та інституціональні інвестори, клірингові банки, депозитарії і та ін.), які складають біржову та позабіржову фондову торговельну систему, як необхідну інфраструктуру для забезпечення функціонування фондового ринку;

– гарантувати права та захист інтересів ефективного власника та „дрібних інвесторів”;

– забезпечувати прозорість операцій з цінними паперами та регульованість фондового ринку з боку держави;

– удосконалювати та спрощувати механізми засвідчення прав власності на цінні папери;

– застосовувати зручний для учасників фондового ринку механізм розрахунків за операціями з цінними паперами;

– створювати умови та надавати можливість одержувати прибутки від вкладень в цінні папери;

– організувати інформаційне забезпечення функціонування фондового ринку для прийняття акціонерами виважених рішень щодо фінансового інвестування.

Фінансове і реальне інвестування складають основу інвестиційного забезпечення інновацій. З розвитком ринкових відносин питома вага фінансових інвестицій зростатиме.

Сьогодні інвестиційні процеси в галузі стримуються відсутністю належного обсягу інвестиційних ресурсів, несприятливим інвестиційним кліматом, недосконалістю галузевого інвестиційного менеджменту, відсутністю страхування інвестицій, нерозвиненістю галузевої інвестиційної інфраструктури, юридичною невідповідністю ряду керівників до сприйняття нових механізмів інвестування.

Вагомим засобом активізації інвестиційних процесів та прискорення інноваційного розвитку залізничного транспорту мають стати інноваційно-інвестиційні системи (ІС), формування яких простежується в базових галузях економіки на етапі розвитку ринкових відносин.

У завдання ІС галузі входить управління інвестиційним забезпеченням інноваційного розвитку підприємств, вирішення при цьому низки проблем організаційно-економічного

характеру, спрямованих на активізацію інвестиційних процесів на залізничному транспорті.

Для активізації інвестиційних процесів у галузі вирішальне значення мають такі заходи:

– посилення ролі держави у забезпеченні інвестиційного процесу, тобто розвиток механізмів державних гарантій, підвищення координуючої ролі, а також збільшення обсягів державних інвестицій;

– концентрація інвестиційних ресурсів (державних та галузевих) та їх раціональне використання на ключових напрямках інноваційного розвитку залізничного транспорту;

– подальше удосконалення програмних завдань всебічної структурної перебудови економіки галузі на перспективу для чіткої орієнтації потенційних інвесторів у процесах інноваційного відновлення та розвитку транспортних підприємств;

– здійснення координації напрямків діяльності інвесторів та застосування нових ринкових схем та механізмів їхньої участі в інвестуванні інноваційних програм та проектів галузі;

– створення на залізничному транспорті сприятливого інвестиційного клімату для вітчизняних та іноземних інвестицій в усіх сферах – податковій, валютній, митному контролі та ін.;

– залучення комерційних банків до участі у фінансуванні тих об'єктів залізниць, які орієнтовані на вирішення нагальних потреб підвищення їхніх експлуатаційних характеристик та безпеки руху;

– активізація роботи комерційних банків по залученню заощаджень населення за рахунок підвищення якості обслуговування та надання низки додаткових кредитних послуг з метою збільшення обсягу фінансових операцій на інвестиційному ринку галузі;

– впровадження схем фінансового інвестування інноваційних проектів та програм галузі шляхом розвитку діяльності фінансово-кредитних установ на ринку корпоративних цінних паперів, участь у підготовці та розміщенні емісій з метою залучення коштів юридичних та фізичних осіб;

– залучення до фінансування інноваційних розробок, орієнтованих на створення перспективних об'єктів залізничного транспорту, впровадницько-інноваційних фірм

– фірм ризикового (венчурного капіталу), як нового для галузі джерела інвестиційних ресурсів;

– пошук та розроблення нетрадиційних схем та механізмів інвестування інноваційного розвитку (впровадження лізингу, використання інвестиційного податкового кредиту, залучення коштів за договорами концесії та ін.);

– розроблення привабливих для потенційних інвесторів інноваційних проектів, впровадження маркетингових підходів до пошуку та залучення інвестиційних ресурсів, створення на рівні галузі додаткових стимулів для учасників інвестиційного процесу.

Окремою проблемою виступає доцільність залучення іноземних інвестицій у залізничний транспорт. З одного боку, іноземні інвестиції створюють нові робочі місця, впроваджують прогресивні технології, удосконалюють об'єкти інфраструктури та ін., з другого – здійснюється економічна експлуатація об'єктів, ресурсів, робочої сили, переміщається за кордон прибуток, формується залежність стратегічної галузі від приватних інтересів зарубіжних бізнесменів.

Стратегічні інтереси держави стосовно залізничного транспорту повинні бути захищені на законодавчому рівні. Збереження цілісності залізничного транспорту є умовою територіальної цілісності держави, підтримання її обороноздатності та економічної безпеки.

Ринкова економіка має у своєму арсеналі достатньо механізмів залучення інвестиційних коштів як фізичних осіб (дрібних інвесторів), так і юридичних (промислових підприємств, установ фінансово-кредитної системи та ін.), використовуючи найпоширеніші фінансові інструменти – акції та облігації.

У країнах з досконалими ринками це є основним джерелом фінансування як державних, так і корпоративних програм інноваційного розвитку матеріально-технічної бази виробництва. Слід також мати на увазі ще один напрямок стимулювання інноваційного розвитку базових галузей економіки, який формується шляхом створення інноваційно-орієнтованих структур. Цей напрямок можна розвивати, використовуючи досвід США та інших країн світу, інноваційне зростання економіки яких забезпечується саме такими структурами.

Висновки з дослідження і перспективи, подальший розвиток у даному напрямку. Отже, зважаючи на провідну роль залізничного транспорту у розвитку внутрішніх господарських та зовнішніх економічних зв'язків, вважаємо за необхідне залучення інноваційно-інвестиційних систем як засобів активізації інвестиційних процесів та прискорення інноваційного розвитку залізничного транспорту. Для активізації інвестиційних процесів у галузі пропонується провести комплекс заходів, серед яких: посилення ролі держави у забезпеченні інвестиційного процесу; здійснення координації напрямків діяльності інвесторів та застосування нових ринкових схем та механізмів їхньої участі в інвестуванні інноваційних програм та проектів галузі; створення на залізничному транспорті сприятливого інвестиційного клімату для вітчизняних та іноземних інвестицій в усіх сферах – податковій, валютній, митному контролі та ін.; пошук та розроблення нетрадиційних схем та механізмів інвестування інноваційного розвитку (впровадження лізингу, використання інвестиційного податкового кредиту, залучення коштів за договорами концесії та ін.).

Список використаних джерел

1. Андреева, О. Моніторинг інвестиційної діяльності на залізничному транспорті [Текст] / О. Андреева // Зб. наук. праць ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління». – 2012. - № 19. – С.168-173.
2. Галабурда, В.Г. Комплексная оценка качества транспортного обслуживания [Текст] / В.Г. Галабурда, Ю.И. Соколов // Железнодорожный транспорт. – 1999. - № 5. – С. 60-64.
3. Гненний, О.Н. Определение безрисковой нормы дохода для оценки эффективности инвестиционных проектов [Текст] / О.Н. Гненний // Зб. наук. праць Київського університету економіки і технології транспорту Міністерства транспорту України. Серія «Економіка і управління». – К.: КУЕТТ, 2003. – Вип. 3. – С. 174-181.
4. Дейнека, О.Г. Інноваційно-інвестиційні підходи до розвитку галузі залізничного транспорту [Текст] / О.Г. Дейнека // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. - № 29. – С. 213-217.

5. Управління ризиками на підприємствах залізниць України в умовах активізації інвестиційної діяльності: монографія [Текст] / О.Г. Дейнека, О.Г. Диколенко, В.В. Дикань [та ін.]. – Харків: Видавець Іванченко І.С., 2013. – 187 с.

6. Дикань, В.Л. Роль інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємств у прискоренні інтеграції вітчизняної транспортної системи до загальноєвропейської [Текст] / В.Л. Дикань, Л.Л. Калініченко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2008. - № 23. – С. 58-64.

7. Лоза, С.П. Можливі джерела фінансування інвестицій в залізничний транспорт України [Текст] / С.П. Лоза // Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і залучення іноземних інвестицій: регіональний аспект: зб. наук. праць. – Донецьк: Дон НУ, 2007. – С. 1442-1451.

8. Павлюченко, С.Н. Модернизация как выгодная инвестиция [Текст] / С.Н. Павлюченко // Локомотив-информ. – 2007. - № 9. – С. 8-13.

9. Про затвердження Державної цільової програми реформування залізничного транспорту на 2010 - 2019 роки [Текст]: постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2009 р. № 1390 // Офіційний вісник України. – 2009. - № 101. - С. 179-192.

10. Шевченко, С.Ю. Державне регулювання інвестиційної діяльності на залізничному транспорті України в умовах його реформування [Текст]: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03 / Шевченко С.Ю. – К., 2010. – 22 с.

Дикань Валерія Володимирівна, д-р екон. наук, професор кафедри менеджменту і адміністрування Української державної академії залізничного транспорту. Тел. (057) 730-10-46 E-mail: valeriya@hotmail.ru
Василенко Людмила Петрівна, магістрант Української державної академії залізничного транспорту.

Dykan Valeriia Volodymyrivna, d.e.s., professor department of management and administration Ukrainian State Academy of Railway Transport. Tel.: (057)730-10-46 E-mail: valeriya@hotmail.ru.
Vasylenko Liudmyla Petrivna, Master's Student.